

Věra Seifertová
a kolektiv

Průvodcovské činnosti

současné podmínky a trendy v průvodcovské činnosti

*obchodní a marketingové aktivity průvodců,
získávání zakázek*

informační a komunikační technologie v činnosti průvodce

legislativní úprava a vzdělávání průvodců v ČR

Věra Seifertová
a kolektiv

Průvodcovské činnosti

současné podmínky a trendy v průvodcovské činnosti

*obchodní a marketingové aktivity průvodců,
získávání zakázek*

informační a komunikační technologie v činnosti průvodce

legislativní úprava a vzdělávání průvodců v ČR

Grada Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Doc. Ing. Věra Seifertová, CSc., a kolektiv

Průvodcovské činnosti

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Kniha je monografie

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 5284. publikaci

Autorský kolektiv:
Doc. Ing. Věra Seifertová, CSc.
Ing. Petr Houška
PhDr. Stanislav Voleman
PhDr. Jolana Kopřiva Myslivcová

Odborní recenzenti:
Doc. Ing. Jarmila Indrová, CSc.
Doc. Ing. Otakar Němec, CSc.
Doc. Ing. Hana Ezrová, CSc.

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Odpovědný redaktor Mgr. Petr Mušálek
Grafická úprava a sazba Eva Hradiláková
Počet stran 208
První vydání, Praha 2013
Vytiskla Tiskárna v Ráji, s.r.o., Pardubice

© Grada Publishing, a.s., 2013
Cover Design © Eva Hradiláková
Fotografie © CzechTourism.com

ISBN 978-80-247-4807-8

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-8708-4 (ve formátu PDF)
ISBN 978-80-247-8709-1 (ve formátu EPUB)

Obsah

0 autorech	8
1 Historie průvodcovské činnosti a současná právní úprava	11
1.1 Od starověku po novověk	11
1.2 Průvodcovská činnost v českých zemích za Rakouska-Uherska a první československé republiky	17
1.3 Vývoj českého cestovního ruchu a činnosti průvodců od znárodnění do roku 1990	20
1.3.1 První etapa vývoje	20
1.3.2 Druhá etapa vývoje	21
1.4 Uvolnění podnikatelské činnosti s přihlédnutím k průvodcovské činnosti po roce 1990 a do současnosti	22
1.4.1 Obecná charakteristika období	22
1.4.2 První etapa vývoje	24
1.4.3 Druhá etapa vývoje	25
1.5 Současné právní úpravy průvodcovské činnosti	25
2 Průvodci, udržitelný rozvoj cestovního ruchu a ochrana přírodního a kulturního dědictví UNESCO	27
2.1 Památky UNESCO v České republice	31
2.2 Nehmotné památky UNESCO v České republice	46
3 Současné podmínky průvodcovské činnosti	54
3.1 Vzdělávání průvodců	54
3.1.1 Kompetence	54
3.1.2 Rámec pro vzdělávací programy	55
3.1.3 Všeobecně vzdělávací předměty	56
3.1.4 Odborné předměty	57
3.1.5 Praktická výuka	59
3.1.6 Hodnocení způsobilosti	59
3.1.7 Poskytovatelé vzdělávání (školení)	59
3.2 Podnikání v oblasti průvodcovské činnosti v ČR	61
3.2.1 Všeobecné předpoklady k výkonu profese průvodce	62
3.2.2 Odborná způsobilost	62
3.2.3 Poskytování služeb turistických průvodců v členských státech Evropské unie	64
Orgány Evropské unie a jejich působnost v oblasti služeb cestovního ruchu	64
Zásadní kauzy projednávané Evropským soudním dvorem vtažující se k problematice turistických průvodců	65

3.2.4	Odstraňování překážek pro svobodné poskytování služeb turistických průvodců 68	68
	Význam Směrnice o službách na vnitřním trhu pro fungování jednotného trhu EU 69	69
3.2.5	Daňové aspekty, sociální a zdravotní pojištění 70	70
3.2.6	Řešení pojistných událostí 72	72
3.2.7	Systém uznávání odborných kvalifikací 75	75
3.2.8	Svoboda usazení a přeshraniční poskytování služeb 76	76
3.2.9	Uznávání odborné kvalifikace státních příslušníků členských států Evropské unie pro oblast podnikání v režimu živnostenského zákona v České republice 78	78
3.2.10	Řešení sporů při uznávání odborné způsobilosti průvodců 82	82

4 Charakteristika průvodcovské činnosti 85

4.1	Základní kategorie průvodcovské činnosti 86	86
4.2	Další členění průvodců v cestovním ruchu dle jejich specifického zaměření 87	87
4.3	Eko-turistika jako fenomén cestovního ruchu v současném období 92	92
4.4	Dobrodružný cestovní ruch 94	94
4.4.1	Informace před započítáním cesty 94	94
4.4.2	Minimum informací poskytovaných v rámci činnosti dobrodružného cestovního ruchu 97	97
4.4.3	Minimum informací poskytovaných po ukončení činnosti dobrodružného cestovního ruchu 97	97
4.4.4	Úloha průvodce 97	97
4.4.5	Požadované kompetence (schopnosti) průvodce 100	100
4.4.6	Udržování a zlepšování způsobilosti průvodce 102	102
4.5	Teoretické vymezení a význam kvality v cestovním ruchu 103	103
4.5.1	Význam kvality poskytovaných služeb pro rozvoj cestovního ruchu 103	103
4.5.2	Přístupy zajišťující, symbolizující a určující kvalitu v cestovním ruchu 104	104
	Klasifikace (kategorie, třída, zařazení, ohodnocení) 104	104
	Značky kvality (quality labes) 104	104
	Certifikace 107	107
4.5.3	Kvalita průvodcovských služeb a řešení stížností 108	108
	Systémy hodnocení kvality služeb průvodců v zahraničí 111	111
4.5.4	Mezinárodní normalizace a průvodcovské služby 111	111
4.5.5	Turistické informační značky a symboly 114	114
	Mezinárodní spolupráce v oblasti veřejného a turistického značení 114	114
	Veřejné a turistické značení v České republice 116	116

5 Obchodní dovednosti průvodce 121

5.1	Obchodní aktivity a dovednosti 122	122
5.2	Praxe obchodních aktivit průvodce v České republice 125	125
5.3	Základní obchodní agenda průvodce 128	128

6	Marketingové znalosti průvodce	131
6.1	Změny na trhu cestovního ruchu a aplikace marketingu	131
6.2	Základní faktory ovlivňující trávení volného času a kvalitu poskytovaných průvodcovských služeb v cestovním ruchu	133
6.3	Segmentace trhu cestovního ruchu	137
6.4	Marketingový mix	138
6.5	Komunikace průvodce	140
6.6	Obchodní značky (brands)	144
7	Průvodcovská činnost v praxi – technika průvodcovské činnosti	149
7.1	Osobnost průvodce cestovního ruchu	149
7.2	Role průvodce	151
7.3	Průvodcovská činnost v praxi dle WFTGA	153
7.3.1	Co je vlastně itinerář	156
7.3.2	Co má obsahovat odborný výklad	159
8	Informační a komunikační technologie v činnosti průvodce	172
8.1	Využití informačních technologií v práci průvodce	172
8.2	Význam a tvorba vlastních webových stránek průvodce	184
9	Mezinárodní i tuzemské organizace a profesní sdružení mající vztah k průvodcovské činnosti	192
9.1	Na tuzemské úrovni	192
9.2	Na mezinárodní úrovni	193
	Seznam literatury	202
	Internetové zdroje	204
	Seznam organizací se vztahem k cestovnímu ruchu	205
	Summary	207

O autorech

Doc. Ing. Věra Seifertová, CSc.

Absolvovala Vysokou školu ekonomickou v Praze, kde od ukončení studia působila jako asistentka, odborná asistentka a docentka. Už od studií pracovala jako průvodkyně v několika jazycích, vedoucí zájezdu a delegátka u různých cestovních kancelářích. V roce 1990 založila a vedla vlastní incomingovou cestovní kancelář, především pro studenty z USA.

Zastávala pozici marketingové a obchodní ředitelky v zahraniční CK ve Vídni. Na Fakultě dopravní ČVUT vytvořila a vyučovala předmět Management a marketing cestovního ruchu, přednášela na MÚVS ČVUT Praha. V letech 2002–2011 působila jako rektorka Vysoké školy cestovního ruchu, hotelnictví a lázeňství. V Oxfordu obdržela mezinárodní cenu Socrates Award – za osobní přínos v intelektuálních rozvoji moderní společnosti.

V současné době je vedoucí katedry průvodcovské činnosti Vysoké školy obchodní v Praze, o. p. s.

Ing. Petr Houška

Absolvoval Fakultu obchodní na Vysoké škole ekonomické v Praze. V současné době dokončuje doktorandské studium na univerzitě v Prešově. Za dobu svého působení na Ministerstvu pro místní rozvoj zastával různé pozice na úseku cestovního ruchu. V rámci své činnosti působil jako člen Poradního výboru pro cestovní ruch Evropské komise a dále jako akreditovaný expert za ČR pro oblast cestovního ruchu u Světové obchodní organizace WTO. Byl autorem vyhlášky č. 295/2001 Sb.,

o provádění a obsahové náplni zkoušky odborné způsobilosti pro výkon průvodcovské činnosti v oblasti cestovního ruchu.

Je členem oborové skupiny Gastronomie, hotelnictví, turismus Národního ústavu pro vzdělávání (NÚV) a členem odborné sekce Rady kvality ČR pro oblast cestovního ruchu. V současné době vyučuje na katedře průvodcovské činnosti Vysoké škole obchodní v Praze, o. p. s.

PhDr. Stanislav Voleman

Od studií na Filozofické fakultě UK se věnuje průvodcovské činnosti v oblasti cestovního ruchu. Během dlouholeté praxe působil také jako vedoucí zájezdu, místní zástupce cestovní kanceláře či sportovní instruktor. V současnosti je předsedou Asociace průvodců ČR a regionálním zástupcem Word Federation of Tourist Guide Association. Je vyhledávaným odborníkem pro domácí i mezinárodní otázky průvodcovské profese. Vedle řízení vlastní cestovní kanceláře zaměřené na korporátní

a kongresovou turistiku se věnuje také pedagogické a publikační činnosti. Stále pracuje jako aktivní průvodce v několika cizích jazycích.

PhDr. Jolana Kopřiva Myslivcová

Vystudovala na Filozofické fakultě UK obor Historie. Na počátku 90. let založila a vede TYRKYS, školu kultury podnikání v cestovním ruchu, a incomingovou cestovní kancelář JOMYS, tourist centrum, kde propojuje činnost pedagogickou s praxí cestovní kanceláře. Má bohatou přednáškovou a publikační činnost. Je členkou představenstva Asociace cestovních kanceláří České republiky a předsedkyní Sekce památek a významných turistických cílů ACK ČR. Od studentských let aktivně provádí v jazyce německém, ruském, anglickém a českém (v tuzemsku i zahraničí).

1 Historie průvodcovské činnosti a současná právní úprava

1.1 Od starověku po novověk

Cestování je spjato s celou historií lidstva. Od samého počátku lidské existence docházelo k cestování společenství lidí, nejčastěji za lepšími životními podmínkami, a lidé byli schopni migrovat na velké vzdálenosti, dokonce i mezi jednotlivými světadíly.

Starověk

Za nejstarší cestovatele, o nichž můžeme nalézt písemné zmínky, považujeme Egypťany, Řeky a Římany, kteří při svých cestách využívali organizátory cest – místní obyvatelstvo – ve funkci průvodců a překladatelů.

Zejména Řekové sehráli v oblasti cestování a jeho dokumentace klíčovou roli. Na počátku řecké zeměpisné literatury stojí popisy cest po souši označované *Periéégésis* a po moři *Periplús*. Přepona *peri* (kolem) je základem pojmu „okružní cesta“, který je používán v oblasti cestovního ruchu a průvodcovské činnosti do dnešní doby. Jedním z nejstarších cestopisů je slovní doprovod k „mapě světa“ od Hekataia z Milétu (přelom 6. a 5. stol. př. n. l.), z něhož se do dnešní doby dochovaly pouze zlomky. Popis krajiny z lodi je však podán též v Homérově *Odyseji*. Odtud se vyvíjí *Periplús* k praktickým příručkám námořní mořeplavby, v nichž se věnuje pozornost údajům o vzdálenostech a směrech. Popisů jednotlivých moří, pořízených samotnými mořeplavci, aktivně využívali antičtí geografové. Této povahy je zachovaná zpráva kartaginského mořeplavce Hannóna podél západního pobřeží Afriky (kolem roku 450 př. n. l.) nebo příručka o přístavech od Tímosthena z Rhodu, velitele loďstva Ptolemaia II. (285–246 př. n. l.), obsahující seznam všech známých přístavů s údaji o směrech a vzdálenostech i s poukazy na obecný zeměpis.

Bohaté cestopisné údaje jsou zahrnuty v dílech historiků, jako je Hérodotos (Mezopotamie, Egypt, Aithiopie, Skythie) a Xenofónt (Arménie). Obsáhlý popis celého tehdy známého světa, včetně římské říše, podal ve svém díle *Geografika* Strabón (64 př. n. l. – 19 n. l.). Základním pramenem pro topografii středního Řecka a Peloponésu je Pausaniovův *Cestování po Řecku* z 2. stol. n. l. Velmi důležitým cestopisným pramenem jsou tzv. „itineráře“ (z latinského *itinerarium*, od *iter* = cesta), které byly pořizovány v období římského císařství. A to je opět pojem používaný v průvodcovské činnosti do dnešních dnů. Jednalo se o příručky obsahující údaje o silnicích, silničních stanicích, vzdálenostech mezi jednotlivými lokalitami atd. *Itinerarium maritimum Antonini Augusti* obsahuje údaje o vzdálenostech mezi přístavy a ostrovy Středomořího moře. *Itinerarium provinciarum Antonini Augusti* je jedním z nejdůležitějších pramenů pro naši znalost antické topografie. Je to seznam všech větších silnic z doby císaře Caracally, jenž byl okolo roku 300 n. l. nově zredigován. Mnoho poučení lze též získat z popisů křesťanských poutí do Svaté země (např. *Peregrinatio Aetheriae* ze 6. stol. n. l.).

Středověk

Charakter a význam průvodcovské činnosti se začal stále více naplňovat ve středověku, kdy začali cestovat zástupci nejvyšších vrstev evropské šlechty. Jednalo se zvláště o mladé šlechtice a později i o syny bohatých kupců a měšťanů, kteří se vydávali na cesty za účelem přípravy na budoucí povolání v diplomatické službě nebo ve službě na královském dvoře.

Vedle poznávání cizích zemí, způsobu života jejich obyvatelstva a kultury, nabízelo cestování rovněž možnost získat bohaté životní zkušenosti, vědomosti, společenské chování apod. Příkladem může být cestopis francouzského hraběte a filozofa Michela de Montaignea. Autor v cestopise z roku 1530 uvádí nejen informace o lázních, jejich vybavení, způsobu koupání a oblečení koupajících se, ale i o ubytovacích zařízeních, jejich vybavení (interiérech), jídle, zásadách stolování a místních zvycích.

Na průvodcovskou činnost se specializovali velmi často také kněží a mniši. Provázeli poutníky během kolektivních návštěv poutních míst, například Říma, Jeruzaléma, Betléma a dalších, případně seznamovali cestující s významnými pamětihodnostmi, kulturou a uměním.

Na prohlídku Říma se pro poutníky vydávaly i cestovní příručky zvané *Mirabilia Romae*, obsahující popisy kostelů, pamětihodností a katakomb. Zachovaly se také popisy cest do Palestiny a do tehdejších kulturních center.

Známa je také záliba Římanů v lázeňských termálních pramenech. Ta byla jedním z podnětů rozvoje lázeňského cestovního ruchu např. pro St. Moritz ve Švýcarsku.

Rozvoj kartografie povzbudily ve středověku křížácké výpravy, ale i v následných obdobích (zejména v období renesance) stále více populární křesťanské poutě na posvátná místa křesťanství. To s sebou přineslo celou řadu cestopisů a pojednání o těchto cestách. Například pojem *holiday* má původ ve slovech *holy day* (náboženský svátek).

Přes oceán

Století 13. lze vymezit za období obchodních, objevitelských a kolonizačních cest do zámoří. Kromě ekonomických zájmů – zvyšování bohatství, měly další, společenský a kulturní motiv, poznávání nových zemí a jejich kulturních zvyklostí.

Éru zámořských výprav a objevitelských plaveb odstartoval koncem 13. století proslulý Ital Marco Polo (1254–1324), který podnikl cestu z Evropy do Asie – do Číny. Jeho výprava přinesla mnoho nových poznatků a informací, které popsal v knize *Milion*.

Klíčový význam pro cestovní ruch a jeho globalizaci měly velké objevy, které započaly objevením Ameriky Kryštofem Kolumbem v roce 1492. Kolumbus původně směřoval se svojí výpravou směrem na západ, s cílem dorazit do Indie, ale objevil nový kontinent. Ten byl posléze pojmenován po dalším významném italském mořeplavci Amerigo Vespuccim (1454–1512), který podnikl celou řadu výprav k jihoamerickým břehům. Své zážitky z cest popisoval velmi barvitě, takže byly vydány jako cestopisná četba, a na jejich základě se kontinentu začalo říkat Amerigova země, později Amerika.

Dalším mořeplavcem, který roku 1498 dorazil do Indie obeplutím jižní Afriky, byl Vasco da Gama (1469–1524). V letech 1519–1522 byla realizována první plavba kolem světa. Vedoucím výpravy byl Portugalec ve španělských službách, Fernando Magalhaes. Díky těmto úspěšným výpravám došlo mimo jiné k rozvoji kartografie a spolu s vynálezem knihtisku ke značnému rozšíření map a tištěných popisů objevitelských cest.

Novověk

V novověku patřilo cestování ke společenskému bontonu nejvyšších vrstev, především evropské šlechty. Jejich cesty, jež většinou trvaly delší dobu, zabezpečoval štáb lidí s bohatými poznatky, vědomostmi a zkušenostmi, využíval při tom služeb chudých učenců – studentů, kteří navštívené země, jejich poměry a zvyky znali a ovládali také cizí jazyky.

Vzorem pro pozdější pravidelné vydávání tištěných průvodců byly i popisy cest vydávané obchodníky. Tištěné průvodce s podrobnými informacemi a radami pro území Francie, Španělska, Itálie a Palestiny je možné nalézt v Paříži již v roce 1522.

Kryštof Harant

V roce 1608 popsal v cestopise svoji cestu do Palestiny a Egypta český šlechtic Kryštof Harant. Kryštof Harant z Polžic, Bezdruzic a Pecky byl syn vladky Jiřího Haranta, hejtmana plzeňského kraje a předsedícího zemského soudu. Po průpravě v literárním umění, hudbě a gymnastice prošel dvořanskou školou v Innsbrucku, kde asistoval sochařům, architektům, šperkařům, kreslil, veršoval, zdokonaloval se v jazycích – německém, španělském, italském, hebrejském, latinském, řeckém i českém, učil se politice i obchodu, kuchařil, lovil a také překvapoval mrštností v šermířské síni. Po otcově smrti v roce 1584 se vrátil do Čech, pečoval o svou matku, oženil se, měl syna Viléma Humprechta a dceru Lidmilu Kateřinu. Po smrti své první manželky Evy Kateřiny Černínové z Chudenic, aby zmínil svůj zármutek, si splnil letitou touhu – cestu do Jeruzaléma.

„Za společníka si vybral svého švagra Heřmana Černína z Chudenic, muže teprve 22letého, ale už protřelého uherskými a nizozemskými bojišti a šenkovnými, bredským kriminálem a hebkými pokojíky vlašských pannen a dam.

Harant, Černín i jejich sluha opustili českou půdu koňmo dne 2. dubna 1598 při bavorské hranici. Maje inkoust aneb černidlo s sebou, činil si Harant hned na místě zápisky. Víme tedy, že cestou do Mestre dvakrát měnili koně, že do Benátek se dali donést gondolou a že čekání na „šif“ si zkracovali vydatnými a poučnými vycházkami i vyjíždkami. Při obhlídce města Padovy pochválil Harant největší bylinnou zahradu světa, v níž adepti umění apatykářského a ranhojičského názorně odpovídali svým učitelům. V Padově zaznamenal i honosnou návštěvu dvacetiletého arciknížete Ferdinanta Štýrského a ve Ferraře zastihl barvitý průvod papeže Klimenta VIII. a jeho kardinálů.

Aby naše trojice unikla na moři i ve Svaté zemi nemístné pozornosti, dala si v Benátkách ušít prosté plátěné šaty, šeré hábity i šeré klobouky. Aby nestrádali, opatřili se třemi truhlicemi, do nichž bylo možno uzamknout zásobu potravin a na něž bylo možno ulehnout jako na lože. Nakoupili vína, mandlí, fíků, rozinek, uzených jazyků i neplesnivějících, dvakrát pečených bílých chlebů.

Dne 12. července se konečně lod' Silvestra odpoutala od benátského přístavu. Na palubě převládali hluční knechti, najati na Krétu. Jednoho podvečera ohlásil, marinář, kterýž vartu nahoře v koši držel, blížíci se pirátskou galéru. Silvestra ji však odehnala výstřelem jednoho ze svých šestnácti děl. Bez nehody se tedy i naše trojice dostala na Krétu, aby okusila jejího malvazu, melounů, kuřat, zvyků a památek. Na Kypr už plula bez chasy soldátské, z Kypru do Jaffy musela však vzít zavděk vetchou a těsnou kocábkou Caramusalou, plnou zmořených poutníků a neúmorných potkanů.

V Jaffě byli naši poutníci statečně obráni tureckými oficiály, ale stiskli jen zuby a v doprovodu maronitského dragomana vyrazili prvního září na oslech do sáronské roviny bohaté obilím, indiánským prosem, rýží i bavlnou. Ochutnali jedinečných melounů a třetího září vstoupili jaffskou branou do Jeruzaléma. Procházeli jím a jeho okolím po patnáct dní. Harant uviděl údolí Cedronů, z hory Olivetské pozdravil Mrtvé moře a navštívil i Betlém.

Do Egypta měl namířeno po souši, ale v Ghazze vyslechl zasvěceného Řeka a na jeho radu zahájil 24. září se svými druhy čtyřdenní cestu tureckou lodí do damiettského přístavu.

V Káhiře se ubytovali v domě francouzského konzula. Rozvodněný Nil jim zahradil cestu k pyramidám, spokojili se tedy pohledem z dálky. Z blízka však mohli sledovat káhirske řemeslníky i obchodníky a 8. října zde zastihli odjez tureckého paši do Istanbulu. Padesát draze oděných a bohatě obtěžených velbloudů, čtyřicet mezků, sto dvacet vyparáděných jízdních Turků a mnoho set pěších janičářů s dlouhými ručnicemi provázelo potentátka, jenž ,v letech padesáti na znamenitém koni jel, maje na hlavě veliký zelený turban, protože byl z rodu Mahometova‘.

Druhého dne se Harant s Černínem a jedním Arabem připojili ke karavaně, chystající se na poloostrov Sinajský. Zdála se jim však příliš těžkopádná, proto se od ní 11. října oddělili a pustili se sami vsříc dobrodružstvím. Denně vstávali před svítáním, uhýbali z tušeného dohledu a dosahu špehýřů a lapků, žíznil, ale vystoupili na Oreb, na Sinaj i na horu Svaté Kateřiny, 2637 metrů vysokou. Po neodvratném střetnutí s pouštními lupiči přibyli 24. října ráno do Suezu a s velikou karavanou se pak vezli zpět do egyptské metropole.

Trojčlenná česká výprava se rozloučila posledního říjnového dne s Káhirou, lodí se dostala do Rosetty a na oslech se dokolébala 3. listopadu k přístavu alexandrijskému.

Plavba kupeckým korábem po vzkypělém moři – od 11. listopadu do 26. prosince – přivodila Harantovi těžkou zimmici. Teprve pohled na benátské střechy mu spravil náladu.“

Roku 1603 si vymohl Harant na císaři i na sněmu přijetí do panského stavu. Sňatkem s paní Barborou, vdovou po Karlu Škopkovi z Otradovic, získal polovinu hradu a městečka Pec-ky, několik okolních vsí i pozemky včetně zlatých důlků u Stupné a Vidochova. Po smrti manželky Barbory se Harant v roce 1608 znovu oženil s Annou Salomenou Hradišťskou z Hořovic a přikoupil druhou, jižní polovinu Pecky. Harant se uzavíral ve své velké Pecce se starostmi o stáje, sýpky, mlýny, pivovar, lomy i doly, rybolov, hudbu i rodinu. Zároveň ho nový král Fridrich Falcký učinil svým radou a prezidentem České komory. Po Bílé hoře a Bedřichově útěku se karta obrátila, Harant byl uvězněn v Bílé hradní věži, a 21. června 1621 byl v pořadí třetí ze sedmadvaceti českých pánů popraven na Starém městě.

19. století

Zásadní význam pro vytváření nového pohledu na cestovní ruch však mělo až 19. století. Nový charakter cestování a cestovního ruchu vyvolal rozmach průmyslu a dopravy, především ve druhé polovině tohoto století, kdy cestování získalo ráz společenské činnosti se všemi znaky podnikání. Cestovní ruch začal představovat jeden z atributů moderní společnosti, začal být chápán jako běžná součást životního stylu, způsob poznávání i vzdělávání, i jako prostředek sblížování mezi národy. Stal se uznávaným politickým, hospodářským a také sociálním činitelem.

Thomas Cook

V této době se objevují první průkopníci podnikání v cestovním ruchu. Nejvýznamnější byl Thomas Cook (1808–1892). Organizovat cestování začal nejdříve v Anglii a souviselo to se vznikem železniční dopravy. Svou průkopnickou činností upozornil na četné možnosti nejen v poskytování a organizování služeb cestovního ruchu, ale i ve službách průvodců. Kladl značný důraz na odborné a organizační znalosti a schopnosti všech pracovníků v tomto oboru, včetně průvodců, u nichž zdůrazňoval jejich jazykové znalosti.

Jím organizovaná cesta vlakem dne 5. července 1841 z Leicesteru do Loughborough pro přibližně 500 účastníků, které přepravil v otevřených železničních vozech na vzdálenost 12 mil, je považována za zlomový okamžik moderního cestovního ruchu. Událo se tak při příležitosti otevření první železniční trati z Derby do Rugby.

Od konce roku 1850 začal organizovat cesty do Walesu, Skotska a Irska, ale též začal uvažovat o mezinárodních cestách do Evropy, Ameriky a Svaté země. V roce 1851 se v Londýně konala díky jeho organizačním schopnostem první mezinárodní průmyslová výstava, na kterou přepravil kolem 150 000 lidí. Na Světovou výstavu v Paříži uspořádal pak v roce 1855 první zahraniční zájezd. Počínaje rokem 1856 začal pořádat pravidelné zájezdy do ostatních evropských států. Když se mu v roce 1862 podařilo vyjednat skupinové slevy na dopravu přes kanál La Manche, začal pořádat pravidelné zájezdy do Francie a Švýcarska. Ty se staly oblíbené do takové míry, že například ve Švýcarsku začali budovat hotely, aby uspokojili nároky, potřeby a přání turistů.

Thomas Cook ovšem rozšířil svoji činnost i na ostatní světadíly. Zanedlouho po otevření Suezského průplavu, roku 1869, organizoval populární zájezdy do Egypta, v roce 1870 zorganizoval a podnikl cestu kolem světa za 222 dní. Nevyhýbal se ani organizaci cest indických muslimů do Mekky ke hrobu Mohameda nebo indických maháradžů do Evropy.

Tyto a mnohé další cesty po celém světě zařizoval Cook zejména prostřednictvím poboček, tzv. filiálék, které nechal založit.

Thomas Cook ve své činnosti uplatnil mnohé prvky, které se ve své modifikované podobě používají v cestovním ruchu a průvodcovské činnosti dodnes. Jednalo se např. o:

- vydávání tzv. blanketových úvěrových listů (v současné době tzv. voucherů), opravňujících jejich držitele k ubytování, stravování a dalších služeb v hotelích uvedených v seznamech smluvních partnerů;
- používání tzv. roaming listů (obsazovacích rozdělovníků) určených pro rezervování předem zaplaceného ubytování;
- zpracování popisů tras, časových harmonogramů, včetně všech služeb zabezpečených pro potřebu účastníka zájezdu;
- uzavření dohod se železničními společnostmi o možnosti vydávat cestovní lístky za smlouvené ceny na určité železniční tratě apod.

Karl Baedeker

Dalším ze zakladatelů moderního cestovního ruchu byl současník Thomase Cooka – Karl Baedeker (Česká tisková kancelář, 2007). Narodil se 3. listopadu 1801 v Essenu v tiskařské rodině a svého prvního průvodce vydal v roce 1835. Stala se jím přepracovaná publikace historika J. A. Kleina *Rýnské cesty od Mohuče do Kolína, příručka pro cestující*, kterou

vydal v roce 1828 Friedrich Röhling, jehož firmu Baedeker v roce 1832 převzal. Baedeker se zaměřil na tuto lukrativní turistickou destinaci a za deset let – do roku 1837 – vzrostl počet cestujících parníkem po Rýně z 18 000 ročně na milion.

Rysem jeho tištěných průvodců byla aktuálnost a přehledné členění informací, čímž se dodnes řídí mnohé jiné turistické příručky. Prorazit se mu podařilo také díky správnému načasování, neboť počátkem 19. století cestování přestávalo být výsadou aristokracie a začínalo být záležitostí středních vrstev. Již dříve vycházely příručky pro cestovatele, ty se však omezovaly na údaje o pamětihodnostech. Pokud však šlo o praktické informace – hotely, taxi, dražby, vzdálenosti či přiměřené částky spopitného – byl cestovatel závislý na osobním průvodci, což přinášelo další finanční náklady.

Tato publikace byla natolik úspěšná, že v roce 1839 vyšla už její třetí, aktualizovaná verze, která se již vyznačovala klasickými baedekerovskými atributy. Byla členěna do tří částí: všeobecný přehled, detailní popis pamětihodností a praktické informace, obsahovala plány měst a snadno se s ní manipulovalo, neboť měla praktický formát.

Turistické informace získával Karl Baedeker sám, z vlastních zkušeností. V roce 1842 tak sepsal příručku *Německo a rakouské císařství* a v roce 1844 vyšel svazek *Švýcarsko*. Krátce nato zavedl hvězdičkovou klasifikaci atraktivity míst a hotelů, která platila dlouho též za prestižní hodnocení v cestovním ruchu. Poslední publikací zakladatele firmy byla v roce 1855 brožura *Paříž a okolí*. O čtyři roky později, 4. října 1859 Karl Baedeker v Koblenzi zemřel.

Zaoceánská lodní doprava

Dalším fenoménem byl rozvoj zaoceánské lodní dopravy, který spojoval Evropu zejména s USA. Dilem to bylo vystěhovaleckými vlnami Evropanů za lepším životem do USA, ale též existencí luxusních zaoceánských parníků (např. společnosti Cunard), které poskytovaly pasažérům větší pohodlí a navíc i možnost zábavy. Zpočátku tvořili pasažéry těchto parníků Angličané. Později tyto cesty zaoceánskými parníky umožnily též objevování Evropy americkým turistům. Na těchto plavbách působila řada osob, které bychom dnes nazvali animátory, vedoucími zájezdu, místními zástupci cestovních kanceláří či turistickými průvodci.

Obecně lze však konstatovat, že rozvoj železniční a námořní dopravy osob se stal hnacím motorem pro vznik cestovních kanceláří, které byly v prvním období své existence vázány přímo na tento druh dopravy.

Turistické organizace

Ve druhé polovině 19. století se změnil životní styl zejména obyvatel měst, a součástí jejich života se staly i výlety do okolí jejich bydliště a cesty za poznáním. Obce a různé organizace chtěly těžit z tohoto zájmu o přírodu a snažily se přilákat co nejvíce návštěvníků. Vzrůstající zájem obyvatel o turistiku mj. vycházel z činorodé práce okrašlovacích spolků a hlavně turistických sdružení a spolků. Zde je též možno vystopovat počátky průvodcovské činnosti v rámci poznávacích cest a horské turistiky.

České země

V roce 1884 byla založena zřejmě první česká turistická organizace Pohorská jednota Radhošť, působící řadu let pouze ve svém regionu. Co se týče německého obyvatelstva

v Čechách, o rozvoj turistiky v okolí Milešovky se nejvíce zasloužil Horský spolek v Teplicích (Gebirgsverein Teplitz), založený v roce 1885. Turistické aktivity však byly značně roztržité. Teprve v roce 1888 vznikla organizace s celonárodním charakterem, z níž se postupem času stala jedna z největších turistických organizací Rakousko-Uherska Klub českých turistů (KČT). Za předsedu si ustavující sjezd nové turistické organizace zvolil známého cestovatele a veřejného činitele Vojtěcha Náprstka. První výprava KČT směřovala do Paříže, dále do Krakova a do Tater. Náročná byla jejich návštěva Islandu, kam v té době jezdila pouze jedna loď za šest měsíců a místní doprava byla zajišťována v sedlech koníků se stanem a zásobami. Členové klubu cestovali nejen po Evropě, ale také do Afriky a Ameriky. Vedle pěší turistiky se rozvíjela i lyžařská turistika – zimní přesuny na lyžích. Díky rostoucí popularitě lyžování se již na konci 19. století pořádá mnoho zájezdů do Krkonoš a Jizerských hor. Zásahu na rozvoji lyžování v Čechách má hrabě Harrach.

Obdobné organizace jako Klub českých turistů záhy vznikaly po celé Evropě.

1.2 Průvodcovská činnost v českých zemích za Rakouska-Uherska a první československé republiky

Základním právním předpisem, který upravoval podnikání na území českých zemí byl řád živnostenský č. 227/1859. Ten byl zrušen s účinností až od 1. 1. 1966 zákonem práce č. 65/1965 Sb. Na tento zákon navazovaly prováděcí předpisy, které upravovaly činnosti cestovních kanceláří a průvodcovské činnosti (Štedrý a Buchtela, 1936). Jedná se zejména o:

1. Nařízení ministrů obchodu a vnitra ze dne 23. 11. 1895 č. 181 ř. z., jímž se cestovní kanceláře zařadují mezi živnosti koncesované. Žadatel o koncesi na provozování cestovní kanceláře musel kromě všeobecných podmínek splnit i všeobecné a obchodní vzdělání k provozování této živnosti. Před vydáním živnostenského oprávnění měly Zemské úřady přihlédnout k potřebě takového podniku. Cestovní kanceláře byly oprávněny dle tohoto předpisu vykonávat následující činnosti, pro které se nevyžadovala samostatná živnostenská oprávnění. Jednalo se o následující oprávnění:
 - a) vydávati jízdní listky tuzemských i cizozemských železnic, jako: listky pro prosté jízdy, jízdy tam a zpět, okružní cesty apod.;
 - b) vydávati poukázky na místa v železničních vozech spacích;
 - c) vydávati jízdné a kajutové listky pro tuzemské i cizozemské námořní a vnitrostátní paroplavební podniky do všech přístavů a cizozemských míst s omezením v paragrafu 3 (mimo dopravu vystěhovalců);
 - d) zařizovati společné cesty, zábavní vlaky a jízdy;
 - e) expedice cestovních zavazadel a rychlozboží;
 - f) vydávati poukázky hotelové;
 - g) zprostředkovati cestovní úrazová pojištění u tuzemských podniků neb u cizozemských podniků, ku provozování obchodů v tuzemsku připuštěných, které jsou oprávněny takové pojišťovací obchody konati.

2. Živnosti koncesované definované v § 15 řádu živnostenského č. 227/1859 ř. z. – tj. živnosti těch, kteří na veřejných místech prostředky na dopravu osob k potřebě jednoho každého pohotově mají aneb ke službám osobním se nabízejí (jako poslové, nosiči, průvodčí cizinců atd.), a dále nařízení ministra obchodu v dohodě s min. vnitra. č. 187/1911 Sb., jímž se živnost těch, kteří nabízejí osobní služby na neveřejných místech, váže na koncesi. Na toto nařízení navazuje Nařízení ministra obchodu v dohodě s min. vnitra č. 134/1912 ř. z., které v § 4 uvádí:

„Majitel živnosti smí jako poslu, nosičů, průvodčích a k podobným službám užívatí toliko osob, které dokončily 16. rok života, mají potřebnou spolehlivost a bezúhonnost, netrpí nějakou odpor vzbuzující nebo nakažlivou nemocí a jsou ke svému úkolu tělesně způsobilí.“

Praha

Ale již před zavedením této právní úpravy si turista ubytovaný v některém z větších pražských hotelů nemusel dělat velké starosti se zajištěním průvodce po městě. Již v roce 1881 byli ustanoveni „úředně oprávnění průvodčí cizinců“. Ti byli vybaveni černou čepicí s odznakem v podobě bílého C. Nejprve bylo takto ustanoveno sedm osob. Čtyři z nich měli stanoviště na Hradčanském náměstí a tři na Staroměstském náměstí u radnice. Taxa byla stanovena na 50 krejcarů za jednu osobu a hodinu. Při účasti většího počtu osob a při delších výpravách byly poskytovány slevy. Počty oprávněných průvodců pak v následujících letech stoupaly.

První republika

Po vzniku první republiky v roce 1918 nedošlo ke změně právního prostředí v oblasti živnostenského podnikání, včetně podnikání cestovních kanceláří a průvodců, neboť shora uvedené právní předpisy byly novou republikou převzaty.

Příprava průvodců nebyla ve sledovaném období nijak institucionálně upravena. Později se začal prosazovat požadavek na složení zkoušky odborné způsobilosti. Průvodcovství mělo dvě základní podoby. Jednou byl služební poměr k nějaké cestovní kanceláři nebo v Praze k pražským elektrickým podnikům. Druhou představoval samostatný výkon činnosti, obvykle však v těsné součinnosti s cestovní kanceláří. Dokumenty o činnosti průvodců jsou v meziválečném období značně torzovité. Většina dostupných informací se vztahuje k území hlavního města Prahy, kde byli živnostensky působící průvodci povinně členy ve Společenstvu koncesovaných veřejných posluhů. Tuto profesi si často volili amatéři s láskou k památkám a s jazykovými znalostmi. Cestovní kanceláře se obvykle nespolehaly pouze na spolupráci s koncesovanými průvodci, ale školily si své vlastní, protože poskytování průvodcovských služeb bylo chápáno jako součást koncese cestovní kanceláře – viz výše. Záleželo jen na kanceláři, jakou pozornost přípravě průvodců věnovala. Nepřekvapí nás ani scéna z filmu *Pudr a benzin* ukazující, že stát se průvodcem mohla být otázka několika minut.

Kvalita průvodcovských služeb byla proto rozdílná a na průvodce zaznívaly často stížnosti o nedostatečných znalostech, zejména historických. Jak uvádí Štemberk, často se ozývala kritika mířená na město Prahu za to, že se činnosti průvodců dostatečně nevěnuje. Odborná veřejnost se jednoznačně klonila k názoru, že průvodci musí být proškoleni a své znalosti obhájit zkouškou. Odstranit zmiňované nedostatky měly kurzy, které byly organizovány